

ВАГОВІ СИСТЕМИ ЦИВІЛІЗАЦІЙ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ

Протягом I тисячоліття до н. е. на території Південно-Східної Азії йшов процес державного будівництва. Спочатку, однак, єдині вагові міри тут не були створені. Розвиток мореплавства з Індії в перших століттях н. е. і пов'язаний з цим індійський культурний вплив призвів до появи тут державності індійського типу з використанням системи індійської ваги одночасно з місцевими мірами. В XV–XVI ст. цей регіон був охоплений китайською морською торгівлею. Наслідком цього було використання в торгівлі китайської системи вагових мір, або змішаної, китайсько-малайської системи мір.

В даному дослідженні визначена маса одиниць ваги цивілізацій Південно-Східної Азії, відтворена структура вагових систем, встановлене їх співвідношення і взаємозв'язки різних вагових систем між собою. Простежене походження окремих одиниць ваги, зміни в структурі вагових систем і норм ваги протягом довгого часу.

Ключові слова: пікул, кін, тола, рупія, карат, сага, рвей, лян, цянь.

Дане наукове дослідження присвячене розгляду процесу становлення і вдосконалення вагових систем цивілізацій Південно-Східної Азії. В вітчизняній історіографії вагові міри даного регіона світу ще не розглядалися. В деяких працях є лише згадки про окремі міри. Тому це наукове питання слід почати вивчати окремо.

Формування складу населення Південно-Східної Азії йшло протягом багатьох тисячоліть. За словами французького дослідника Андре Міго: «Надзвичайно вірогідно, що перші мешканці узбережжя Південно-Китайського моря та Сіамської затоки належали до австро-азіатської етнічної групи і були схожі на тих її представників, яких зустрічають і в наші часи на островах Тихого і Індійського океанів – представників негроїдного, індонезійського і меланезійського антропологічних типів»¹.

П'ять тисячоліть тому з території сучасного Китаю почалася міграція монголоїдного населення. «Причиною цих грандіозних міграцій була «неолітична революція», яка відбувалася у племен Південної і Східної Азії в кінці III – початку II тисячоліття до н. е. Розвиток комплексного землеробсько-скотарського господарства на основі неолітичної техніки в поєднанні з морським рибальством, призвело до збільшення чисельності населення і надало поштовх до великих пересувань племен в південному напрямку. В Південно-Східної Азії аустроазіати і аустронезійці зіткнулися з нечисленним негро-австралоїдним населенням, яке займалося мисливсько-збиральницьким і рибальсько-збиральницьким господарством, асимілювали його або витискували далі на південь»².

Монголоїдне населення поступово зайняло територію Індокитаю, острів Індонезії та Філіппін. Негро-австралоїдне населення залишилось лише на Новій Гвінеї і островах Меланезії.

До цієї етнічної основи згодом долучився індійський компонент. Арії, захопивши північний схід Індії в XVI ст. до н. е., дійшли до її південно-східних територій лише в VII ст. до н. е. В цей же час відбулося переселення з Індії до Індокитаю.

До початку н. е. відносяться перші повідомлення давніх авторів про ці землі. «Першим географом, котрий виокремив Південно-Східну Азію, як окрему територію, був римлянин Помпоній Мела, написавший свою книгу «Хорографія» при імператорі Клавдії (41–54 рр. н. е.) ... Він же фактично ввів в обіг запозичену в індійців назву регіона – «Золота земля»³. Він згадує біля гирла Гангу остров Хріса (золотий) і Аргіра (Срібний). Пліній Старший в «Натуральній історії», завершеної в 77 р. н. е. писав: «За гирлом Інда ... острови Хріса та Аргіра, де, на мою думку, багато копалень. Оскільки я мало здатний вірити тим, хто каже, що ґрунт там з срібла та золота»⁴ В середині II ст. н. е. Клавдій Птолемей дав опис Південно-Східної Азії, яку він назвав Заганська Індія, в VII та VIII книгах свого «Керівництва з географії».

Венеціанський мандрівник Марко Поло, який відвідав ці землі в другій половині XIII ст., Маю Індією назвав Індокитай, Великою Індією – Індостан, Середньою Індією-Ефіопією⁵. Сучасна

назва Індокитай (франц. L'Indochine) створена європейцями з назв Індія і Китай для країн, в котрих вони знаходили поєднання індійських і китайських рис⁶.

Розвиток економічних і суспільних відносин на терені Індокитаю спричинив до початку процесів державотворення. В першій половині I тис. до н. е. на підставі союзу 15 лаквьєтських племен на території Північного і Центрального В'єтнаму, а також південно-китайських провінцій Гуансі та Гуандун була створена держава Ванланг-Аулак. Поява цієї першої в'єтнамської держави відбувалося не пізніше VIII–VII ст. до н. е.⁷

Другою за часом виникнення після в'єтнамської держави Ванланг-Аулак в Індокитаї була держава кхмерів (Камбоджа)⁸. По китайськи вона звалася Фунань, однак справжня назва Бапном пов'язана з титулом монарха – «курунгбнам» (цар гори). В II–IV ст. ця держава мала вже значну попередню історію. Третю за віком державою Індокитаю була Тямпа, створена на території Південного В'єтнаму малайськими за походженням тямськими (шамськими) народами. З I–II ст. н. е. до 1471 р. Тямпа була незалежною державою, згодом приєднаною до В'єтнаму. Протягом I тис. н. е. в Південно-Східній Азії утворилися інші держави, про які мова піде далі.

В 214 р. до н. е. імператор Китаю Цинь Ши-Хуан спрямував свої війська на державу Ванланг-Аулак і підкорив її. Після падіння імперії Цинь в'єтнамці створили в 207 р. до н. е. незалежну державу Намвьєт. В 111 р. до н. е. її знову підкорив китайський імператор Лю Че. В 40 р. відбулося повстання в'єтнамців на чолі з сестрами Чинг. В 42 р. воно було придушене китайським полководцем Ма Юанем. Наступні десять століть в'єтнамські землі входили в Китайську імперію⁹. Тривала боротьба за незалежність завершилася створенням в 980–981 рр. незалежної в'єтнамської держави.

Складний процес державотворення і політико-економічна залежність від Китаю призвела до відсутності у В'єтнамі власної регламентованої системи мір та ваги в масштабах всієї країни¹⁰. За матеріалами розкопок, на першому етапі в'єтнамської державності (Ванланг, Аулак, Намвьєт): «... місцевим грошовим еквівалентом були без сумніву кам'яні кільця з вузькими прорізами, а власної мідної і бронзової монети в країні не було»¹¹. Власна монета з'явилася у В'єтнамі в X–XI ст.: в 984 р. «Гроші небесного благословіння», в 1043 р. «Гроші Світлого шляху». В XV ст. курс мідних грошей В'єтнаму був такий: 1 куан=10тьєнів; 1тьєн=60 донгів.

Використовувались і грошово-вагові одиниці: «Крім монет в обігу знаходилися золоті і срібні злитки (ланги). Ними користувалися при торгівлі великими партіями товарів всередині країни і за її межами»¹². Стандарти вагових мір в часи залежності від Китаю були китайськими. Документи доби китайської імперії Тан VII–IX ст. свідчать про розміри податків у В'єтнамі: «... подвірна подать складається (крім іншого – А. 3.) з ... трьох лянів (1 лян = 37,301 г) бавовни...»¹³. В одному документі повідомляється про данину, зібрану з областей Хеюй та Жинань – 10 золотих зливків. Литого золота і золотого піску – 4 даня, риб'ячої шкіри – 2 тис. цзиней (1 цзинь = 600 г)¹⁴.

Тут легко впізнаються одиниці китайської державної ваги: лян державний = 37,32 г. В основу китайської державної ваги – кху-п'єн був покладений гін, або цзинь = 537г. Дань = 120 цзиней. Отже дань = 71,64 кг.

В перших ст. н. е. цивілізації кхмерів і тямпів в свою чергу налагоджували морські зв'язки з народами Індостану: «Як і переважна більшість народів Південно-Східної Азії, давні кхмери орієнтувалися на господарсько більш споріднені області Південної Індії в той час як досвід давньокитайської цивілізації практично не враховувався»¹⁵. На початку I тис. н. е. на берегах Кхмерського (Південнокитайського) моря домінували індійські і місцеві мореходи, в той час як китайське мореплавання тут отримало розвиток на тисячоліття пізніше.

На Близькому Сході і в країнах Середземномор'я високо цінувалися товари з Індокитаю, які потрапляли сюди через Індію. Індійські торговці на кораблях плили в східні країни, де можна було дешево придбати прянощі, пахощі – сандал, корицю, запашні смоли, камфору, ладан, але насамперед золото, про що свідчать вже згадані географічні назви. За оцінкою Андре Міго: «Індійські торговці часто були культурними людьми. Доволі скоро до них приєдналася брахманська та буддійська еліта, і прості торгові факторії перетворилися в вогнища культури... Нова цивілізація привнесла в місцеву культуру ті елементи, яких цій останній бракувало: нову техніку, релігію (буддизм та індуїзм – А. 3), відповідаючу духовним потребам мешканців, мову вчених, котра мала необмежені можливості – санскрит»¹⁶.

В Індокитаї почали будуватись держави індійського типу. Так, суспільна організація кхмерського королівства скопійована з індійської – 4 касти. Зазнована аскетом Камбу (від його імені походить «Камбоджа») держава Ченла в VII ст. об'єдналася з державою Бапном. Вважалося, що їх правителі заснували в Камбоджі Сонячну і Місячну династії (як в Махабхараті).

Засновником династії королів нової столиці Камбоджі Ангкора став Джаяварман II. Династія правила протягом багатьох століть, давши країні двох великих королів – Сурьявармана II і Джаявармана VII. Перший з них збудував храм Ангкор Ват за 37 років в 1113–1150 рр. В його будівництві прийняли участь 700 тис. кхмерів і 4 тис. слонів.

Імперія Камбуджадеша існувала в IX–XIII ст. В її склад входили: «... сучасний В'єтнам (Південний – А. З.), Лаос, більша частина Таїланда і половина Малайї»¹⁷. В кінці XIII ст. імперія розпалася.

В Камбоджі так і не була створена власна грошова система: « Взагалі грошові відносини в процесі феодалізації спрощувалась. Мідні і олов'яні номінали були замінені сувоями тканини і мідними дрібними чарами, як і в більшості країн Південно-Східної Азії»¹⁸.

В торгівлі в Камбоджі спочатку використовувалась індійська санскритська система мір ваги, а згодом і власна камбоджійська система. Цього питання торкається в своїй роботі Л. А. Седов¹⁹.

Співвідношення вагових одиниць індійської санскритської системи було таким: кхарі (95,5 кг) = 4 дрони (по 23,87 кг) = 16 адхак (по 5,98 кг) = 64 прастхі (по 1,49 кг) = 256 кудув (по 373,3 г) = 1024 пали (по 93,3 г)

В іншому варіанті це виглядає так: кхарі = 4 дрони; дрона = 4 адхаки; адхака = 4 прастхі; прастха = 4 кудуви; кудува = 4 пали.

Камбоджійські вагові одиниці: тхлванг (89,6 кг) = 4 дже (по 22,4 кг) = 6 ліх (по 1,49 кг) = 240 авар (по 373,3 г). В іншому варіанті: тхлванг = 4 дже; дже = 15 ліх; ліх = 4 авара.

Маса одиниць камбоджійського системи вагових мір прив'язана до індійської. Індійська кхарі в 95,56 кг – 1/16 її ваги (5,972 кг) = камбоджійський тхлванг в 89,588 кг. Різниця пояснюється тим, що в індійській дрони = 16 прастх (по 1,49 кг), а в камбоджійській дже = 15 ліх (по 1,49 кг).

Маса таких одиниць як прастха і ліх (по 1,43 кг), кудува і авар (по 373,3 г) в індійській і камбоджійській вагових системах тотожні.

В індійській ваговій системі велика одиниця бхара (бахар) поділялася по десятичній системі: 1 бхара = 10 тула = 186,6 кг. Тому: тула = 9,33 кг = 100 пал по 93,3 г; бхара = 2000 пал.

Дрібні одиниці ваги індійської системи ваги в Камбоджі розподіляли так: пала в 93,28 г = 8 сікк (по 11,66 г) = 640 раті (по 0,145 г) = 2560 зерен пшениці (по 0,036 г). Або: пала = 8 сікк; сікка = 80 раті; раті = 4 зерна.

В індійській ваговій системі маса двох зерен пшениці = сурк, чотирьох зерен = раті. Стандарт маси сікки в 80 раті є одним з найпоширених в Індії. Маса індійської сікки в Камбоджі в 11,6 г тотожня стандарту маси сікки в 11,7 г на Малабарському і Коромандельському узбережжях Індії.

Санскритська індійська система мір ваги широко використовувалася в імперії Камбуджадеша в усіх сферах життя. Так, в написах храму Та Прохм говориться про щоденне постачання продовольства на потреби храму: рис – 2 дрони, 2 прастхі, 73 кхаріки, сезам – 2 дрони, 11 прастхі, 2 кудуви; горох – 2 дрони, 2 кудуви; просо – 14 прастхі; молоко – 7 прастх і т. п.²⁰

Штрафи за різні провини в Камбуджадеші платили золотом в вагових одиницях пала (93,3 г): родичі короля і міністри – 10 пала (933 г), принци – 20 пала (1,86 кг), прості люди 1,25/2 пала (58,31 г), служителі культу Шиви і Вішну – 1,25 пала (116,68 г), купці – 2,5 пала (233,25 г), чиновники в рангу тих, хто має парасольку з золотою ручкою – 5 пала (466,5 г)²¹.

На терени Західного Індокитаю, де раніше жили представники океанічної негро-австралоїдної раси, в II тис. до н. е. з північного сходу почали рух монголоїдні мон-кхмерські народи. Предки бірманців, під назвою «цянь», з території Тибету теж почали рухатися, витискаючи монів далі на південь²². Зараз населення Бірми (сучасна М'янма) по фізичному типу є монголоїдним, однак у бірманців простежується австралоїдна домішка.

Переселення з Тибету йшли декількома хвилями. На початку н. е в Бірму прийшли протобірманці-араканці, чіни і зниклий нині народ п'ю (тіркул). В другій половині I тис. бірманці (м'янма, мранма) створили другу хвилю тибето-бірманської міграції. Третю хвилю створили качинські і тайсько-шанські племена, переселення яких в Бірму продовжувалося до XVI–XVII ст. В сучасній М'янмі до тибето-бірманської мовної групи відносяться бірманці, чіни, качіни і нага.

Перші невеликі міста-держави монів виникли на південному узбережжі Бірми ще до початку н. е. В Індії їх звали Рамманадеса – країна монів. На початку н. е на заході Бірми виникло Араканське царство, де з IV ст. правила династія Чандра. Ці держави карбували монету, мали флот і орієнтувалися на зв'язки з Індією.

В II–III ст. на теренах Бірми виникла держава Шрікшетра, створена тибетським народом п'ю (тіркул). Ця держава була значною за площею і населенням. П'ю споруджували великі канали, водосховища, фортеці.

На чолі держави стояв цар. Відомі дві династії – Вікрама і Варман. Індійські трони імена свідчать про запозичення принципів індійської державності. З Індії був прийнятий буддизм і

писемність п'ю, яка перейшла згодом до бірманців. Була започаткована своя «бірманська ера» в 633 р.

В 831 р. війська тайської держави Наньчжао, котра тоді знаходилася на півдні Китаю, розгромили Шрікшетру, взяли і спалили столицю п'ю місто Пром.

З середини IX ст. перші роди м'янма (бірманців) почали рух з Тибету в Бірму. В долині Чаусхе вони заснували 19 укріплених родових центрів, або карунів. Центром нової держави стало найбільше місто цього регіону Баган, обнесене стіною в 850 р.

В 1044 р. до влади в Багані прийшов король Аніруда, що вважається датою заснування Баганської держави. При королях Аніруді, Тілуін Мані, Кансу I вона зайняла всю територію сучасної М'янми. Будувалася велика кількість буддійських храмів, розроблені свод законів, система мір і ваги²³.

Держава п'ю, яка існувала в II–IX ст., мала монетну систему. За свідченням китайської хроніки: «Гроші їх (п'ю – А. З) золоті і срібні»²⁴. В Багані не було своїх грошей. Їх еквівалентом були рис, або ділянки землі. «Часто в якості грошей фігурують срібло та мідь, їх при угодах зважували»²⁵. Розрахунки проводили в одиницях срібла, тікалах. Десять тікалів складали «буїх», а сто – «пісу»²⁶. Вартість золота до срібла була як 1:12, а за один тікал золота давали 3,5 пісу міді.

Вага тікала дорівнювала приблизно 6–7 грамів. Отже: піса (600–700 г) = 10 буїх (по 60–70 г) = 100 тікалів (по 6–7 г). Маса піси в такому випадку дуже нагадує китайський гін в 597,24 г, поділений по десятковому принципу (чого немає в китайській системі мір). Торгова одиниця ваги вісс в 1615 г²⁷ скоріш за все дорівнювала масі 100 давніх китайських лянів по 16,15 г.

В 1283 р. монгольські війська захопили Баган і завоювали Бірму, котра згодом розпалася на малі князівства. В 1605 р. правитель князівства Ава Анаупхелун знову об'єднав Бірму. В XVII–XIX ст. ця держава була однією з найбільших в Індокитаї.

Баган нині займає площу в 42 кв. км. Це найцільніше «мертве» місто в світі. Смуга землі в долині Іраваді завширшки три і в довжиною тринадцять кілометрів вкрита 5000 храмів, побудованих в XI–XIII ст. За народними переказами раніше тут було 9999 пагод.

Острови Індонезії в давнину були відомі під санскритською назвою Нусантара – «Далекі острови». Процес державотворення проходив тут з перших ст. н. е. до VI–VII ст.²⁸. В VII–XIII ст. на Суматрі існувала морська держава Шривіджая. В XIV–XV ст. була створена острівна імперія Маджапахіт.

«Слід також відмітити, що півострів Малакка знаходився на морських шляхах, з'єднуючих найбільші розвинуті країни Давнього Сходу – Індію і Китай. Його населення відчуло на собі великий вплив індійської цивілізації... З кінця XIII ст. в регіоні почалося широке розповсюдження ісламу»²⁹. «Магометанство, врешті-решт, виходячи з Суматри, затвердилося на Яві»³⁰.

За зауваженням Е. О. Берзіна: «Долі Індонезії, Малайзії та Філіппін в давнину були тісно пов'язані як внаслідок етнічної спільності проживаючих тут народів, так і внаслідок спільності їх культури. Внутрішній поділ цієї частини регіону ... майже до середини II тис. н. е. проходив не по нинішнім кордонам, а по лінії, що відокремлювала Східну Індонезію (Сулавесі, Малі Зондські о-ви) і Філіппіни від Західної Індонезії і Малайї. На захід від цієї лінії розташувалась практично всі осередки державності і цивілізації індійського типу, а на схід від неї панувало первісне суспільство»³¹.

За свідченням китайського автора Чжао Жу-Гуа товарно-грошові відносини в державі Шривіджая були не дуже розвинуті: «В них немає мідних монет, надітих на шнур (як в Китаї), вони користуються шматками срібла, нарізними для торгових операцій»³². За свідченням арабського автора IX ст. Мухаммеда бен Закарія ар-Разі магараджа Шривіджаї отримав дань в 200 ман золота в день. При масі дирхема в 3,2 г, ман = 1,92 кг. Маса дані = 384 кг золота (ман = 600 дирхемів). В рік – 140 тон. Згодом по ваговому стандарту виливалися золоті зливки, котрі кидали на дно палацового басейну.

Рух народа таї на південь змінив етнічні і політичні кордони в Індокитаї. В «VIII ст. вони заснували в Юньнані королівство Наньчжао... потім в 1223 р. створили нове князівство на одному з правих протоків Солуїна, в 1229 р. завоювали Ассам»³³. Була заснована тайська столиця Чієнгмай, правитель якої Рома Камхенг вважається засновником тайської держави. В 1283 р. він створив тайську писемність.

В XIV ст. тайці завоювали більшість земель імперії кхмерів. В 1350 р. заснована нова тайська столиця Аютая. В 1767 р. її зруйнували бірманці, після чого столицею перенесли в Бангкок. Так було створене королівство Сіам (справжня назва Сайям) – сучасний Таїланд.

В 1368 р. китайці скинули владу монгольських завойовників і відтворили державну незалежність країни. Імператори нової династії Мін потребували відтворення торгівлі на Південноазіа-

зіатському морському шляху, котрий з часів імперії Хань I–II ст. пов'язував Серединну імперію з країнами Середнього і Близького Сходу. Для утвердження на даному шляху, необхідно було поставити його під свій дієвий контроль. Для цього треба було створити низку опорних баз і фортець на берегах Яви, Малакського півострова, Суматри і Цейлона, і постійно підтримувати з ними зв'язок.

Реалізація цього грандіозного задуму була здійснена при третьому імператорі династії Мін Чен-Цзу (1403–1425 рр.) великим флотоводцем Чжен Хе. «За 28 років, з 1405 по 1433 року, сім грандіозних китайських експедицій – кожна з яких раз в півтораєста переважала за числом учасників першу експедицію Васко да Гама – пройшли шлях від гирла Янцзи до Індії і східних берегів Африки. Китайські кораблі досягли Червоного моря – цього переддвер'я Європи, вони перетинали води теплих морів, омиваючих береги Мозамбіку, вони кидали якір в шумних гаванях сомалійського узбережжя, біля стін спекотних білих міст, звідки десятки шляхів вели вглиб Чорного континенту»³⁴. Португальці, на чолі з Васко де Гамою, досягли Індії, обпливши Африку, лише через майже сто років.

Перший наказ Чен Цзу про спорядження експедиції був даний у березні 1405 р. Її командуючим був призначений Чжен Хе. Ця була грандіозна експедиція. В складі флоту входило 62 кораблі, на яких знаходилося двадцять сім тисяч вісімсот людей. Найбільші кораблі в довжину досягли 44 чжани (140 метрів і в ширину 18 чжанів (58 метрів). Для порівняння найбільша довжина по кілю каравели першої експедиції Колумба «Санта Марія» не перевищувала 18,5 метри, а ширина 7,8 метри³⁵.

Під час першої експедиції Чжен Хе з грудня 1405 р. по жовтень 1407 р. відбулося відвідання Тямпи, Яви, Суматри, Сіама, Цейлона і Калікута.

Друга експедиція з жовтня 1407 р. по серпень 1408 р. відвідала Тямпу, Яву, Малакку, Суматру, Цейлон і Калікут.

Третя експедиція в жовтні 1409 – липні 1411 р. відвідала Тямпу, Яву, Суматру, Калікут, Цейлон. Проведена успішна боротьба з правителем Цейлону Віджаябаху V.

Під час четвертого плавання флоту Чжен Хе з жовтня 1413 по серпень 1415 р. відбулися відвідини Тямпи, Яви, Суматри, Малакки, Цейлона, Калікута, Мальдівських островів і Хормуза.

П'ята експедиція в травні 1416 – серпні 1419 рр. відвідала Тямпу, Яву, Малакку, Суматру, Калікут, Цейлон, Мальдівські острови. Був здійснений перехід від Мальдівських островів в екваторіальних широтах до східного узбережжя Африки (травень – червень 1418 р.). Відвідали Малінді, Магадішо, Брава, Зейла. Відвідання Адена і Хормуза.

Під час шостого плавання з весни 1421 – вересень 1422 рр. відбулося відвідування Тямпи, Малакки, Суматри, Яви, Калікута, Адена, Магадішо і Брави.

Сьома і остання експедиція Чжен Хе з січня 1413 по червень 1433 року відвідала Аннам, Тямпу, Яву, Малакку, Суматру, Цейлон, Калікут, Хормуз. Місія Хуан Бао на декількох кораблях відвідала в 1432–1433 рр. Мекку.

Морські експедиції Чжен Хе дали могутній поштовх китайській торгівлі в Нань Хай (Південних морях) в XV–XVII ст. і в наступні часи. Так, зокрема в Сінгапурі в 1830 р. китайці складали 39% населення, а в 1860 р. – більше 63%. Торгівля велася з багатьма державами Південно-Східної Азії. За свідченням сучасників в Малаккі зустрілись 84 мови³⁶.

В цей час китайські вагові міри здійснили великий вплив на формування системи мір країн даного регіону. Але відбувся і певний зворотній вплив: ... в Індії та Китаї збереглися деякі малайські слова, що означають поняття мір та ваги»³⁷. Так, в місті Гуанчжоу на півдні Китаю, звідки йшла китайська торгівля з країнами Південних морів, вживали малайські назви мір ваги замість китайських: тола замість ляна, мас замість цяня, кондарін замість фуна, каш замість лі, кін замість гіна.

У різних країнах Південних морів рівень запозичення китайських вагових мір був неоднаковим. Так, в Тонкіні (інша назва Бакбо) – Північному В'єтнамі, структура одиниць торгової ваги була такою: пікул = 100 кін = 160 толів. Маса одиниць: пікул = 59,870362 кг; кін = 598,70362 г; тола = 374,18976 г. Структура марочної ваги: тола = 10 мас = 100 кондаринів (малайські назви китайських одиниць ваги). Маса одиниць: тола = 37,418976 г; мас = 3,7418976 г; кондарин = 0,37418976 г.

Ця система відрізняється від китайської тим, що в Китаї гін = 16 лянь, тут кін = 1,6 толи. Взагалі, тола торгової ваги Тонкіна = 10 китайських лянь (374,18976 г: 10 = 37,418976 г).

У Кохінхіні (інша назва Намбо) – Південному В'єтнамі, торгова вага була та сама, що в Китаї. В торгівлі цукром: пікул = 150 (замість 100) кін. Китайці використовували тут також інші норми маси пікула в 160 та 112 кін. Мала одиниць: пікул = 59,877774 гк.; мішок пшона в 50 кін = 19,959258 кг; кін = 399,18516 г.

Загалом торгова і марочна вага у В'єтнамі були китайськими.

У Сіамі - Тайланді торгова вага мала такий вигляд: пікул = 50 кін = . 1000 толів = 4000 тікалів. Маса одиниць: пікул = 60,480531 кг; кін = 1,2096106 кг; тола = 60,48053 г; тікал = 15,120132 г³⁸.

Оскільки пікул в Китаї 100, а в Сіамі 50 кін, то тола (лянь) китайська і сіамська не рівні. В Китаї гін (кін) = 16 лян (толів). У Сіамі гін (кін) поділили по пальцям: кін = 20 толів = 80 тікалів. Сіамський кін в 1,2096106 кг = 2 китайських гіна по 604,8053 г.

В основу марочної ваги Сіама була покладена одиниця сага - маса боба в 0,014935165 г. Структура марочної ваги: тікал = 4 салунга = 8 фуангів = 16 сомпаїв = 32 файнунга = 1024 саги. Маса одиниць: тікал = 15,293542 н.; салунг = 3,8233855 г; фуанг = 1,9116927 г; сомпай = 0,95584635 г; файнунг = 0,47792317 г; сага = 0,014935099 г.

Вагова система Малакки-Малайзії була створена шляхом переробки китайської системи. Структура малайської системи мір ваги: бахар = 3 пікула = 300 кін = 4800 толів. Маса одиниць: бахар = 184,56615 кг; пікул = 61,508402 кг; кін = 615,1572 г; тола = 38,447325 г. Можна помітити, що маса малайських пікула, кіна і толи з деяким відхиленням відповідає масі китайських пікула, гіна і лян.

Структура марочної ваги Малакки: кін = 20 бункалів = 80 рупій = 320 міямів = 768 каратів. Кін марочної ваги = 1,5 кіна торгової ваги. Маса одиниць: кін = 929,5614 г; бункал = 46,4994 г; рупія = 11,619517 г; міям = 2,9039448 г; карат = 1,2103664 г.

Вагова система Бірми і Ассама була абсолютно оригінальною, але з деякими індійськими і китайськими запозиченнями. Структура бірманської торгової ваги мала такий вигляд: кандака = 150 пехт = 15000 кін = 240000 бехів. В іншому варіанті: кандака = 150 пехт; пехта = 100 кін; кін = 16 бехів; бех = 4 рвей великі = 8 рвей малих. Маса одиниць: кандака = 248,33718 кг; пехта = 1,6555812 кг; кін = 16,555812 г; бех = 1,0347382 г.

Маса бірманської кандаки схожа на масу кандаки індійської бомбейської системи в 254,01 кг. У свою чергу співвідношення: кін = 16 бехів; кандака = 150 пехт, нагадують співвідношення: гін = 16 лян в китайській системі, та пікул = 150 кін в системі Кохінхіни – Південного В'єтнаму. Однак оригінальність норм ваги одиниць бірманської системи була забезпечена природними еталонами. Рвей великий в 0,25867145 г, та рвей малий в 0,1293573 г є масою бобів місцевих рослин. Вони однакового походження з сагою сіамською³⁹.

Вагова система Філіппін китайського походження. В давні часи маса її одиниць була такою: пікул = 60,434714 гк.; кін = 604,34714 г; тола = 37,771698 г. Філіпіни в 1565 р. були завойовані іспанцями. Іспанці змінили норму маси одиниць філіппінської вагової системи, прив'язавши її до маси іспанського піастра в 26,934589 г. Після цієї поправки: пікул = 63,272536 кг; кін = 632,72536 г; тола = 39,545335 г.

У Манілі, в міській торгівлі: кін = 592,56091 г = 22 піастра; тола шовку = 296,31636 г = 11 піастрів; тола золота = 269,3979 г = 10 піастрів. Таким чином, це китайська торгова вага з деякою поправкою на норми іспанської монетної ваги.

Вагові системи Індонезії склалися з одиниць китайського, індійського і місцевого походження. Звичайно, тут немає можливості описати все розмаїття вагових систем країни тринадцяти тисяч островів. Можна лише коротко зупинитися на основних вагових системах Індонезії.

На острові Калімантан - Борнео була така структура торгової ваги: пікул = 100 кін; гантанг = 16 кін. Маса одиниць: пікул = 61,52328 кг; гантанг = 9,8454394 кг; кін = 615,49353 г. Структура марочної ваги: тола = 4 паги = 16 мас = 96 тік = 288 малаборонгів. Маса одиниць: тола = 39,776184 г; пага = 9,944046 г; мас = 2,4860115 г.; тіка = 0,41433525 г.; малаборонг = 0,13811175 г.

Вагові одиниці пікул, кін (гін), тола (лянь) за назвою і масою є китайськими. В свою чергу малаборонг відповідає масі індійської вагової одиниці раті. Тіка = 3 індійські раті.

На Молуккських островах були різні вагові системи. Структура торгової ваги острова Амбон: коянг = 25 пікулів; пікул = 100 кін; кін = 16 толів. Маса одиниць: коянг = 1476,7552 кг; пікул = 59,071817 кг; кін = 590,75568 г; тола = 36,92223 г. Була ще вагова одиниця бар (вага гвоздики) = 50 бароттів. Бар = 270,72705 кг; баротт = 4,7688732 кг. Вагові одиниці пікул, кін (гін), тола (лянь) за назвою і масою є китайськими. Коянг, бар та баротт - місцевого походження.

На острові Банді сокель (вага мускатного квіту) = 28 кін; бар = 100 кін. Маса одиниць: бар = 276,91066 кг; сокель = 77,52654 кг; кін = 2,7691066 кг. Міри це скоріше за все, не китайські, а індійські. В основі їх покладена індійська вагова одиниця сікка в 11,04 г. Бар = 2500 сікк; сокель = 7000 сікк; кін = 250 сікк.

На острові Тернат баротт, пікул і кін ті самі, що на острові Амбон. Місцева вагова одиниця бамбу = 738,34653 г. Пікул острова Амбон = 80 бамбу острова Тернат.

На острові Тімор: бар сандала = 5 пікулів; пікул = 100 кін; кін = 16 толів. Маса одиниць:

бар = 307,66554 кг; пікул = 61,52328 кг; кін = 615,49353 г; тола = 38,468345 г. Вагові одиниці пікул, кін (гін), тола (лянь) за назвою і масою є китайськими.

Острів Сулавесі - Целебес та острова Сулу мали свої вагові системи. На острові Сулавесі пікул, кін і тола ті самі, що і на острові Калімантан -китайського походження. На островах Сулу була така структура торгової ваги: пікул = 2 лакси = 20 бубутів = 1 0 0 кін. Марочна вага: кін = 1 6 толів; тола = 10 амма; амма = 10 чузуків. Маса одиниць: пікул = 60,49134 кг; лакса = 30,24567 кг; бубут = 3,024567 кг; кін = 604,9134 г; амма = 3,7807087 г; чузук = 0,37807087 г.

За походженням ця вагова система є китайською. Пікул, кін (гін), тола (лянь), амма (цянь), чузук (фун) за масою є китайськими. Лакса та бубут -місцевого походження.

На острові Ява китайська торгова вага мала такий вигляд: пікул = 1 0 0 кін; кін= 16 толів. Маса одиниць: пікул = 61,524782 кг; кін = 615,24782 г; тола = 38,452988 г. Були ще: коянг - катянг = 28 пікулів = 1722,8085 кг; тімбанг = 5 пікулів = 307,61981 кг; бахар великий = 4,5 пікула = 276,85742 кг; бахар малий = 3 пікула = 184,57025 кг; амат = 2 пікула = 123,04546 кг; ганганг = 512 толів (лянь) = 19,68924 кг; бамбой = 128 толів (лянь) = 2,461155 кг.

Марочна вага на Яві була особлива: тола (лянь) = 1 0 масів (цяней) = 100 кондаринів (фунів). Маса одиниць: тола = 68,36265 г, мас = 6,836265 г; кондарін = 0,6836265 г. Можна припустити, що тола = 2 малих ляна по 34,181325 г, при справжній масі китайського малого ляна в 35,8344 г. Тут, можливо, китайська марочна вага збільшена вдвічі.

Вагова система остров Суматра була створена на основі китайської та індійської вагових систем. Торгова вага китайського походження: кін - ойтан, вага камфори = 3 китайські кіна; кін = 1 6 толів. Маса одиниць: кін – ойтан = 1,84464805 кг; китайський кін = 615,49353 г; тола = 38,459814 г. Марочної ваги тола в 9,6061788 г = 1/4 толи в 38,459814 г.

Торгова вага індійського походження: бахар в 254,00466 кг однаковий з бобейською кандакою; бахар в 254,00466 кг = 160 кандак росного ладану по 1,5875291 кг = 8 тампонгів по 31,753404 кг.

Підсумуємо. Системи вагових мір країн Індокитаю створювалися протягом тисяч років. Їх розвиток проходив під сильним впливом і в співвідношенні з індійською і китайською системами вагових мір.

В результаті поєднання місцевих одиниць з китайськими були сформовані грошово-вагові системи Тонкіна, Кахінхіни, Сіама, Калімантана, Молуккських островів, Суматри, островів Сулу. Яви, Малакки, Філіппін. В давні часи вплив індійських вагових систем відчувався в Камбоджі, Тямпі, а також на Суматрі, Калімантані, Молуккських островах. В окремих країнах – в М'янмі, частково в Таїланді, на островах Ява і Суматра були створення власні оригінальні системи.

В наш час системи вагових мір країн Південно-Східної Азії є не лише надбанням історії. В М'янмі місцева система мір, в тому числі вагових, є державною. Країн, в яких державна система мір не є метричною, на Землі налічується тільки три.

В сучасних системах вагових мір Мьянми маса головних одиниць ваги: увай лай = 0,136078 г; увай дуй = 0,272155 г. В них легко впізнати природні еталони ваги (боби місцевих рослин) – рвей малий і рвей великий. Рвей великий = 2 рвея малих. В порівнянні з попередніми століттями нині стандарт їх маси змінений. Раніше рвей малий = 0,1293573 г рвей великий = 0,25867145 г.

Сучасна система вагових мір Мьянми побудована за принципом подвоєння маси одиниць. Так: 2 увай лая = увай дуй; 4 увай дуя = пета (1:2:8). Однак маса сучасних одиниць ваги орієнтована на традиційну вагу рвея малого і великого. Тому пета = 4 увай дуй (рвея великих). Фактичне сучасне співвідношення їх маси = 3,75.

Сучасні одиниці мір ваги Мьянми: к'ятха (кін) = 16,3293 (128 рвеїв малих) = 2 нга мутха по 8,16466 г (64 рвеїв малих) = 4 матха по 4,08233 г (32 рвеїв малих) = 8 мутха по 2,04117 г. (16 рвеїв малих) = 16 пета по 1,02058 г (8 рвеїх малих).

Великі одиниці ваги створені шляхом помноження одиниць на 100. Вагова одиниця пехта створена з 100 к'ятха – назва сучасної грошової одиниці М'янми. Пехта поділена по системі двох: пехта в 1,63293 кг = 2 нгасе тха по 816,466 г = 4 асеїтха по 408,233 г = 8 аетха по 204,117 г.

Відбулися зміни в великій вазі. Раніше кандака = 150 пехт, нині ачеїн тая = 100 пехт. Так виглядає сучасна система вагових мір М'янми.

- ¹ Миго Андре. Кхмеры. История Камбоджи с древнейших времён. – М., 1973. – С. 23.
- ² Тюрин В. А. История Малайзии: Краткий очерк. – М., 1980. – С. 8.
- ³ Берзин Э. Ю. Юго-Восточная Азия с древних времён до XIII века. – М., 1995. – 349 с.
- ⁴ Там само. – С. 216.
- ⁵ После Марко Поло. Путешествия западных чужеземцев в страны трёх Индий. – М., 1968. – С. 218.
- ⁶ Никонов В. А. Краткий топонимический словарь. – М., 1966. – С. 157.
- ⁷ Познер П. В. История Вьетнама эпохи древности и раннего средневековья до X в. н. э. – М., 1994. – С. 57.
- ⁸ История Кампучии: Краткий очерк. – М., 1981. – С. 14.
- ⁹ Машкина И. Н. Китай и Вьетнам (III–XIII вв.). – М., 1978. – С. 3–4.
- ¹⁰ Маслов Г. М. Феодалный Вьетнам XIV – начала XV вв. – М., 1989. – С. 39.
- ¹¹ Познер П. В. История Вьетнама эпохи древности и раннего средневековья до X в. н. э. – М., 1994. – С. 275.
- ¹² Маслов Г. М. Феодалный Вьетнам XIV – начала XV вв. – М., 1989. – С. 39.
- ¹³ Машкина И. Н. Китай и Вьетнам (III–XIII вв.). – М., 1978. – С. 59–60.
- ¹⁴ Там само. – С. 560.
- ¹⁵ История Кампучии: Краткий очерк. – М., 1981. – С. 13–14.
- ¹⁶ Миго Андре. Кхмеры. История Камбоджи с древнейших времён. – М., 1973. – С. 26–27.
- ¹⁷ Там само. – С. 111.
- ¹⁸ История Кампучии: Краткий очерк. – М., 1981. – С. 32.
- ¹⁹ Седов Л. А. Ангорская империя. (Социально-экономический и государственный строй Камбоджи в IX–XIV вв.). – М., 1967. – С. 171.
- ²⁰ Там само. – С. 197.
- ²¹ Там само. – С. 208.
- ²² Бирма: Справочник. – М., 1982. – С. 25.
- ²³ Там само. – С. 121.
- ²⁴ Можейко И. В., Узьянов А. Н. История Бирмы (Краткий очерк). – М., 1973. – С. 22.
- ²⁵ Там само. – С. 125.
- ²⁶ Там само. – 125.
- ²⁷ Козлова М. Г. Бирма накануне английского завоевания (Общественный и государственный строй). – М., 1962. – С. 57.
- ²⁸ Бандиленко Г. Г. Культура и идеология средневековых государств Явы: Очерк истории VIII–XV вв. – М., 1984. – С. 29.
- ²⁹ Антипов В. И. Страна, разделённая морем: Малайзия. – М., 1988. – С. 7.
- ³⁰ Бакунин М. М. Тропическая Голландия: Пять лет на острове Ява. – М., 2007. – С. 139.
- ³¹ Берзин Э. Ю. Юго-Восточная Азия с древних времён до XIII века. – М., 1995. – С. 178.
- ³² Там само. – С. 188.
- ³³ Миго Андре. Кхмеры. История Камбоджи с древнейших времён. – М., 1973. – С. 105.
- ³⁴ Свет Я. М. За кормой сто тысяч ли. – М., 1960. – С. 6.
- ³⁵ Там само. – С. 69.
- ³⁶ Тюрин В. А. История Малайзии: Краткий очерк. – М., 1980. – С. 48.
- ³⁷ Можейко И. В., Узьянов А. Н. История Бирмы (Краткий очерк). – М., 1973. – С. 13–14.
- ³⁸ Седов Л. А. Ангорская империя. (Социально-экономический и государственный строй Камбоджи в IX–XIV вв.). – М., 1967. – С. 25.
- ³⁹ Петрушевский Ф. И. Общая метрология: (В 2-х ч.). – СПб., 1849. – Ч. I: Содержащая описания мер, весов и монет и времяисчисления нынешних и древних народов. – С. 258.

During the 1st millennium BC, states began to emerge in South-East Asia. But in the beginning, no uniform weight measures have been created there. Development of maritime trade with India in

the first centuries of Common Era and the resulting cultural influence from India led to the advent of the Indian-type statehood there, which used Indian weight systems along with local measures. In the 15th – 16th centuries, this region was involved in Chinese maritime trade. As a result, the Chinese or the mixed Chinese-Malayan system of weight measures was used in trade.

This work determines the mass of weight units used by civilizations in South-East Asia, recreates the structure of weight systems, and establishes their correlations and interrelations between various weight systems. The origins of certain weight units and the changes in the structure of weight systems and weight norms over a long period have been traced.

Keywords: picul, kin, tola, rupee, carat, saga, rwei, liang, cash

На протяжении I тыс. до н.э. на территории Юго-Восточной Азии. Шёл процесс государственного строительства. Однако вначале единые весовые меры тут не были созданы. Развитие мореплавания из Индии в первых веках н. э и связанные с этим индийское культурное влияние привело к появлению здесь государственности индийского типа с использованием системы индийских весов одновременно с местными мерами. В XV–XVI вв. этот регион был охвачен китайской морской торговлей. Следствием этого было использование в торговле китайской системы весовых мер, или смешанной, китайско-малайской системы мер.

В данном исследовании определена масса единиц веса цивилизаций Юго-Восточной Азии, воссоздана структура весовых систем, установлено их соотношение и взаимосвязи различных весовых систем между собой. Прослежено происхождение отдельных единиц веса, изменения в структуре весовых систем и норм веса на протяжении длительного времени.

Ключевые слова: пикул, кин, тола, рупия, карат, сага, рвей, лян, цань.